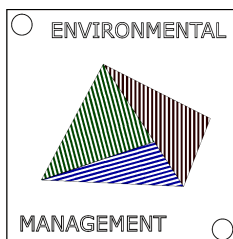

INŠTITUCIONALIZÁCIA STAROSTLIVOSTI O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE NA SLOVENSKU. PRÁVNE A ORGANIZAČNÉ ZÁKLADY STAROSTLIVOSTI O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Jozef KLINDA

INSTITUTIONALIZATION OF ENVIRONMENTAL CARE IN SLOVAKIA. LEGAL AND ORGANIZATIONAL BASIS OF ENVIRONMENTAL CARE

ABSTRAKT

Príspevok sa zaoberá problematikou vývoja osobitnej štátnej správy v oblasti životného prostredia, inštitucionalizácie starostlivosti o životné prostredie a podpory starostlivosti o životné prostredie formou štátnych environmentálnych fondov v Slovenskej republike.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: vývoj, environment, štátna správa, environmentálny fond

ABSTRACT

The paper deals with the development of a special state administration in the field of the environment, the institutionalization of environmental care and the support of environmental care in the form of state environmental funds in the Slovak Republic.

KEYWORDS: development, environment, state administration, environmental fund

Úvod

V meniacich sa spoločenských podmienkach, štruktúrach štátnych orgánov, hraníc štátu a regiónov od roku 1848 po vznik Slovenskej republiky (SR) 1.1.1993, si už málokto spomenie na začiatky inštitucionalizácie starostlivosti o životné prostredie.

Začiatky inštitucionalizácie starostlivosti o životné prostredie

Začiatky inštitucionalizácie starostlivosti o životné prostredie záviseli od zásadných politických rozhodnutí vo Viedni, Budapešti a Prahe, ale aj v Paríži, Washingtone, Berlíne, Ríme, Londýne, Mníchove, Moskve, New Yorku, Ženeve, Štokholme, Helsinkách a Rio de Janeiro. Právne a organizačné základy tejto kultúrnej ľudskej činnosti (sektorov dnešnej environmentalistiky), aj keď ovplyvnenej využívaním prírodných zdrojov (nerastov, lesov, zveri, vody a rýb), podmienili aj zdravotné, vedecké, urbanistické, osvetové, estetické, morálne, verejnosprospešné a iné dôvody, predovšetkým však postupujúca devastácia prírody a krajiny, zhoršovanie kvality environmentu a zmeny klímy. Tie viedli k vydaniu predpisov a rozhodnutí o zložkách životného prostredia, ochrane pred negatívnymi vplyvmi jeho fyzikálnych, chemických a biologických faktorov, o hygiene,

priestorovom usporiadaní, využívaní a mapovaní územia, verejnom a stavebnom poriadku, starostlivosti o kultúrne a prírodné pamiatky atď. Keďže všetky regulatívy súviseli s právami a povinnosťami fyzických a právnických osôb, bolo potrebné kontrolovať ich dodržiavanie (štátny dozor) a uplatňovanie (výkon štátnej správy), hľadať preventívne i nápravné riešenia, vytvárať koncepčné, právne, ekonomické a organizačné podmienky na zlepšenie environmentálnej situácie. Začali vznikať rôzne komisie a ich sekretariáty, rezortné, regionálne a miestne orgány štátnej správy a organizácie. Na podporu týchto aktivít aj vedecké inštitúcie, rôzne združenia právnických a fyzických osôb.

Tento vývoj pokračoval a zosilnel po Rakúsko – Uhorskom vyrovnaní v roku 1867 už na základe právneho systému Uhorska, legislatívnej a organizačnej aktivity uhorskej vlády; vo vzťahu k environmentu osobitne **ministerstva pôdohospodárstva, priemyslu a obchodu** (od 15.6.1889 len pôdohospodárstva) s podporou najmä **ministerstva viery a verejnej osvet**y (napríklad v období 22.9.1888 – 10.6.1894 ministra Albina Csákyho z Krompach, v rokoch 1880-1892 predsedu Uhorského karpatského združenia, založeného v Kežmarku v roku 1873). Najvýznamnejšou osobnosťou medzi gestorských ministrov pôdohospodárstva, ktorí zodpovedali za starostlivosť o životné prostredie, bol Ignác Darányi (1849-1927; vo funkcii 2.11.1895-3.11.1903 a opäť 8.4.1906-17.1.1910), ktorému pomáhali napríklad lesník Karol Kaán (1867-1940), absolvent akadémie v Banskej Štiavnici a zakladateľ uhorskej štátnej ochrany prírody, prírodovedec Oto Herman (1835 v Brezne -1914), študent Košického gymnázia a zakladateľ Uhorského spolku ochrany zvierat (1882) a ďalší odborníci (etnológ Ján Xántus, geograf Samuel Lasz, zoológovia Jakub Schenk a Karol Semitz/Sajó). O rozvoj, legislatívu a inštitucionalizáciu sektorov environmentalistiky sa zaslúžili aj členovia Uhorského lesníckeho spolku (1851, Ostrihom), Uhorskej geologickej spoločnosti (1848, Vidiná pri Lučenci), Kráľovskej maďarskej prírodovedeckej spoločnosti (1841) a ďalší.

Kým v Česku ostali v platnosti ríšske predpisy, na území Slovenska ich postupne nahradili uhorské zákony - zákonné články (ZČ). Z nich napríklad ZČ LVII/1791 **o zamedzení devastácie lesov** a ZČ XXI/1807 **o zachovaní lesov** nahradil **lesný zákon** ZČ XXX/1879. Ten a v Česku platný lesný zákon č.250/1852 R.z. v ČSSR až po 108 rokoch zrušil zákon č.166/1960 Zb. o lesoch a lesnom hospodárstve (lesný zákon), ktorý nahradili zákon č.61/1977 Zb. o lesoch a zákon SNR č.100/1977 Zb. o hospodárení v lesoch a štátnej správe lesného hospodárstva; dnes zákon č.326/2005 Z. z. o lesoch v kompetencii Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV).

Taktiež ríšsky banský zákon č.146/1854 R.z. nahradil až zákon č.41/1957 Zb. o využití nerastného bohatstva (banský zákon), zrušený zákonom č.44/1988 Zb. **o ochrane a využití nerastného bohatstva** (banský zákon), po zrušení Slovenského banského úradu v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva SR (MH).

K nemu pribudol zákon SNR č.52/1988 Zb. **o geologických prácach** a o Slovenskom geologickom úrade (SGÚ), po zrušení tohto úradu od 25.8.1992 v kompetencii Ministerstva životného prostredia SR (MŽP).

Nahradil ho geologický zákon č.569/2007 Z. z. ZČ XXIII/1885 **o vodnom práve** zrušil o 70 rokov zákon č.11/1955 Zb. o vodnom práve, nahradený zákonom č.138/1973 Zb. o vodách (vodný zákon) a doplnený kompetenčným zákonom SNR č.135/1974 Zb. o štátnej správe vo vodnom hospodárstve (nahradil ich v pôsobnosti MŽP vodný zákon č.184/2002 Z.z. , zrušený novým vodným zákonom č.364/2004 Z. z.). ZČ XX/1883 **o poľovníctve** zrušil zákon č. 225/1947 Zb. o poľovníctve, nahradený zákonom č.23/1962 Zb. poľovníctve (zrušený zákonom č.274/2009 Z. z. v kompetencii MPRV).

ZČ XXIII/1885 a XIX/1888 **o rybárstve** zrušil zákon č.62/1952 Zb., nahradený tretím zákonom o rybárstve č.102/1963 Zb. (dnes zákonom č.139/2002 Z. z. v kompetencii MŽP). Aj na **hygienu** zameraný ZČ XIV/1876 o úprave verejného zdravotníctva nahradili zákony č.4/1952 Zb. o hygienickej a protiepidemiologickej starostlivosti a č.20/1966 Zb. o starostlivosti o zdravie ľudu. Dnes platí zákon č.355/2007 Z.z. o ochrane, podpore a rozvoji zdravia v pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva SR (MZ).

ZČ XXXIX/1881 **o zachovaní kultúrnych pamiatok** zrušil až o 77 rokov zákon SNR č.22/1958 Zb. SNR o kultúrnych pamiatkach, ktorý nahradil zákon SNR č.27/1987 Zb. o štátnej

pamiatkovej starostlivosti, zrušený zákonom č.49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v kompetencii Ministerstva kultúry SR (MK).

Štátna ochrana prírody bola uzákonená až v povojnovej ČSR, najskôr na Slovensku zákonom SNR č.1/1955 Zb. SNR o štátnej ochrane prírody. Tomuto zákonu predchádzal zákon SNR č. 11/1949 Zb. SNR o Tatranskom národnom parku (TANAP), ktorého správa bola prenesená z rezortu lesného hospodárstva do pôsobnosti MŽP až po prijatí prvého zákona NRSR č.287/1994 Z. z. **o ochrane prírody a krajiny**(nahradeného v súvislosti so vstupom SR do EÚ druhým zákonom č.543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, ktorý bol do roku 2020 až 29-krát čiastočne novelizovaný, naposledy zákonom č.356/2019 Z. z.).

Zákon č.35/1967 Zb. o opatreniach proti znečisťovaniu ovzdušia bol zrušený zákonom č.309/1991 Zb. **o ochrane ovzdušia** pred znečisťujúcimi látkami (zákon o ovzduší), ktorý nahradili zákonom č.478/2002 Z. z. a ten zákonom č.137/2010 Z. z. o ovzduší v pôsobnosti MŽP.

Zákon č.238/1991 Zb. **o odpadoch** a zákon SNR č. 494/1991 Zb. o štátnej správe v odpadovom hospodárstve nahradil zákon č.223/2001 Z. z. (dnes v pôsobnosti MŽP zákon č.79/2015 Z. z., ktorý zrušil aj čl. 1 zákona č.119/2010 Z. z. **o obaloch**).

Pribudli zákon č.514/2008 Z. z. o nakladaní s **odpadom z ťažobného priemyslu**, zákon č.469/2002 Z. z. **o environmentálnom označovaní výrobkov**(zákonom č.217/2007 Z. z. zmenených na produktov), zákon č.491/2005 Z. z. **o environmentálnom overovaní a registrácii organizácií v schéme Európskeho spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit** (nahradený zákonom č.351/2012 Z. z.), zákon č.205/2004 Z. z. **o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí**, zákon č.3/2010 **o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie**, zákon č.237/2002 Z. z. **o obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín** (čl.1-2 nahradené zákonom č.15/2005 Z. z. o ich ochrane).

Zákon č.48/1959 Zb. **o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu** (PPF) nahradil zákon č.53/1966 Zb. s kompetenčným zákonom SNR č.78/1976 Zb. o pôsobnosti orgánov ochrany PPF; obe zrušil zákon SNR č.307/1992 Zb., nahradený zákonom č.220/2004 Z. z. **o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy**(v kompetencii MPRV).

Po prijatí prierezového federálneho zákona č.17/1992 Zb. **o životnom prostredí** vstupe SR do Európskej únie NRSR schválila viacero nových environmentálnych zákonov, napríklad v pôsobnosti MŽP zákon č. 127/1994 Z. z. **o posudzovaní vplyvov na životné prostredie** (nahradený zákonom č.24/2006 Z. z.), zákon č.76/1998 Z. z. **o ochrane ozónovej vrstvy Zeme** (nahradený zákonom č.321/2012 Z. z.), zákon č.261/2002 Z. z. **o prevencii závažných priemyselných havárií**, zákon č.442/2002 Z. z. **o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách**, zákon č.666/2004 Z. z. **o ochrane pred povodňami** (nahradený zákonom č.7/2010 Z. z.), desať rokov tvorený zákon č.409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku **environmentálnej zátáže**, diskutabilný zákon č.572/2004 Z. z. **o obchodovaní s emisnými kvótami**(nahradený zákonom č.414/2012 Z. z.), zákon č.245/2003 Z. z. **o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia**(nahradený zákonom č.39/2013 Z. z.).

Inštitucionálny charakter má zákon č.201/2009 Z. z. o štátnej hydrologickej službe a štátnej meteorologickej službe. V pôsobnosti MPRV išlo napríklad o zákon č.224/1998 Z. z. **o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín**, v pôsobnosti MZ o zákon č.87/2008 Z. z. **o radiačnej ochrane** a o mnohé ďalšie, najmä o **ochrane pred nebezpečnými fyzikálnymi, chemickými a biologickými faktormi životného prostredia** (väčšinou úplne/čiastočne novelizované).

Keďže desiatky zákonov v zväčšujúcom sa a neustále zložitejšom systéme environmentálneho práva boli začlenené do pôsobnosti viacerých ústredných orgánov štátnej správy, situácia si už v šesťdesiatych rokoch 20. storočia začala vyžadovať koordináciu ich aktivít a prerozdelenie kompetencií vo výkone štátnej správy na všetkých stupňoch.

Koordinácia rezortov, zodpovedných za sektory starostlivosti o životné prostredie

Do roku 1967 sa objavili snahy o koordináciu činností rôznych orgánov štátnej správy, ktoré zodpovedali za jednotlivé sektory starostlivosti o životné prostredie. V Prahe pôsobili už v rokoch 1953-1960

Vládny výbor pre zvelaďovanie poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva, v rokoch 1961-1963 **Stála komisia pre zvelaďovanie prírodného prostredia** a v rokoch 1963-1967 **Stály výbor pre ochranu čistoty ovzdušia**. Medzitým vo „vláde Viliama Širokého“ od 11.7.1960 do 23.6.1961 zodpovednosť prevzal minister poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva Lubomír Štrougal; po ňom do 20.9.1963 Vratislav Krutina.

Predseda **Ústrednej správy vodného hospodárstva** Josef Smrkovský (od 10.11.1965) sa vo „vláde Jozefa Lenárta“ v období 20.1.1967 - 8.4.1968 stal ministrom lesného a vodného hospodárstva; od neho túto funkciu vo „vláde Oldřicha Černíka“ prevzal do 31.12.1968 Július Hanus.

Na environmentálnej zodpovednosti participovali aj **ministerstvá zdravotníctva** (hluk, radiácia, hygiena, kúpele a žriedla) a **ministerstvá poľnohospodárstva a výživy** (ochrana pôdy, potravín, krmív, veterinárstvo), prípadne v súvislosti s pracovným prostredím aj **ministerstvá práce a sociálnych vecí**.

Ochrana prírody ostávala v rokoch 1918-1990 v rezorte **ministerstva školstva a národnej osvety (kultúry)**, v ňom v podruží pamiatkovej starostlivosti, ktorá sa na návrh prvého vládneho komisára na ochranu pamiatok architekta Dušana Jurkoviča (1868-1947) inštitucionalizovala nariadením ministra s plnou mocou pre správu Slovenska Vavra Šrobára (1867-1950) z 20.10.1919 č.155/1919 Ú. n. o právomoci **Vládneho komisariátu na ochranu pamiatok na Slovensku**.

Vrcholnú zodpovednosť za rozvoj štátnej ochrany prírody za týchto 72 rokov prevzalo 42 osôb (ministrov a povereníkov), medzi nimi v rokoch 1919-1945 s menšími pokrokmi najmä Milan Hodža a Ivan Déřer, do pôsobnosti ktorých komisariát (od roku 1922 štátny referát) patrila. Podľa vyjadrenia jeho vedúceho (pamiatkára Jana Hofmana) v roku 1928 si komisariát od roku 1921 privolať na súpis prírodných pamiatok z Prahy konzervátora Rudolfa Maximoviča, neskôr zakladateľa siete rezervácií na Slovensku. Väčšie úspechy sa dosiahli po roku 1945 počas pôsobenia povereníkov Ladislava Novomestského (zákon o TANAPe, 1948), Ondreja Klokoča a Ernesta Sýkora (zákon o štátnej ochrane prírody, 1955), Mateja Lúčana (prvé CHKO a PIENAP, 1964-1967); zo štyroch ministrov kultúry Miroslava Válka (zriadenie ÚŠOP, budovanie práva, organizácie a siete chránených území; finančná podpora Slovenského zväzu ochrany prírody a krajiny - SZOPK).

V koordinácii environmentálnych aktivít začali nadobúdať dominantné postavenie **ministerstvá výstavby a techniky**, ktoré mali značný dosah na krajinu, investičnú výstavbu a nové technológie. Ich právomoci určovali po vojne zákon č.280/1949 Zb. o územnom plánovaní a výstavbe obcí, následne správne oddelené dva zákony č.84/1958 Zb. o **územnom plánovaní** a č.87/1958 Zb. o **stavebnom poriadku**, ktoré nahradil účelovo zlúčený zákon č.50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku. Ako základný nástroj environmentálnej politiky bol v roku 1990 opodstatnene začlenený do pôsobnosti rezortu životného prostredia, odkiaľ ho NRSR 9.4.2003 „nešťastným“ zákonom č.139/2003 Z. z. (siedmou novelou zákona č. 575/2001 Z. z.) presunula od 1.5.2003 do kompetencie Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR (MVRR).

Pod politickým tlakom akoby zo dňa na deň prestal byť týmto nástrojom a územné plány environmentálnou dokumentáciou (v rozpore so zákonom č. 69/1998 Z. z.). Pritom § 16 zákona z 12.12.2001 č.575/2001 Z. z. aj po 10 rokoch jasne uviedol, že súčasťou tvorby a ochrany životného prostredia je územné plánovanie a stavebný poriadok. Potvrdil tým od vzniku rezortu starostlivosti o životné prostredie v roku 1990 odborne i politicky dohodnuté, nikým nespochybnené kompetencie, aby sa na základe vlastných predstáv a ambícií jedného ministra (zodpovedný László Gyurovsky) vrátili do obdobia ťažkopádnej a prekonanej koordinácie. SNR už v § 6 zákona z 28.8.1990 č.347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev... ustanovila, že

„Slovenská komisia pre životné prostredie (SKŽP) sa stala ústredným orgánom štátnej správy SR pre tvorbu s ochranu životného prostredia vrátane

- a) ochrany prírody(od roku 1994 aj krajiny)*
- b) ochrany akosti a množstva vôd a ich racionálneho využívania(od 2003 komplexne vôd)*
- c) ochrany ovzdušia*
- d) územného plánovania a stavebného poriadku*
- e) koncepčných otázok nakladania s tuhým komunálnym odpadom(v roku 1991odpadov)*
- f) zabezpečovania jednotného informačného systému o životnom prostredí a plošného monitoringu na území SR. „*

Takéto zmeny by si žiadna vláda a parlament bez odborného a štátoprávneho posúdenia návrhov (aj excesov jednotlivcov) už nemali dovoliť. Nápravy chýb sú však stále aktuálne.

Inštitucionalizácia starostlivosti o životné prostredie na celoštátnej úrovni

Po prijatí návrhu ČSSR na XXVII. plenárnom zasadnutí EHK OSN v Ženeve v apríli 1967 o zorganizovaní I. európskej konferencie o životnom prostredí, vznikla 1.1.1970 prvá prierezová environmentálna organizácia – **Československé stredisko pre výskum a rozvoj ochrany životného prostredia pred znečistením** v Bratislave.

Tento úspech diplomatického úsilia Juraja Kráľika v EHK bol spojený s dotáciou 1,075 mil. USD z OSN na rozvoj strediska na 5 rokov. Jeho riaditeľom sa stal Ignác Frátrič; po ňom Viera Šimkovicová. Organizácia mala mať 58 zamestnancov (medzi nimi bol aj Ivan Tirpák, v rokoch 1990 - 1992 predseda SKŽP). Po premene na **Ústav životného prostredia** v Brne ostala v Bratislave len jeho pobočka s 22 zamestnancami (ďalšie zriadili v Prahe, Ústí nad Labem a Ostrave), z ktorých iba 5 delimitovali do SKŽP.

Ústav, od 19.7.1990 v pôsobnosti **Federálneho výboru pre životné prostredie (FVŽP)**, totiž k vzniku dvoch samostatných republík 1.1.1993 zrušili s využitím jeho kapacít pre rozvoj českého rezortu životného prostredia. Konferenciu (štyri dni pred začiatkom 3. 5. 1971 EHK OSN premenovanú na sympóziu) pripravovalo už **Federálne ministerstvo pre technický a investičný rozvoj (FMTIR)** v Prahe.

Nadväzne na ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii vzniklo 1.1.1971 na čele s ministrom Ladislavom Šupkom (do 20.6.1983) zo Starej Turej a podľa § 52 písm. a/ bod 5 zákona z 20.12.1970 č.133/1970 Zb. o pôsobnosti federálnych ministerstiev malo FMTIR envirokompetencie obmedzené na „zabezpečovanie medzinárodnej spolupráce v oblasti investičnej výstavby a životného prostredia“.

Predchádzal mu **Výbor pre technický a investičný rozvoj**, od 1.1.1969 do 20.1.1970 na čele s Miloslavom Hruškovicom, následne do 23.6.1970 Oldřichom Černíkom, po ňom do 31.12.1970 L. Šupkom. Vedenie FMTIR od neho prevzal 20.6.1983 bývalý minister vnútra Jaromír Obzina (1929 - 2003), zároveň podpredseda „Štrougalovej vlády“.

Keď FMTIR od 1.11.1983 ústavným zákonom č.114/1983 Zb. nahradila **Štátna komisia pre vedecko-technický a investičný rozvoj (ŠKVTIR)** so širšou environmentálnou pôsobnosťou (vymedzenou zákonom č.115/1983 Zb.), stal sa do 12.10.1988 jej predsedom. Vtedy ho nahradil Pavol Hrivnák (12.10.1988-19.6.1989) a po ňom Karel Juliš (19.6.1989-10.12.1989). V pozadí FMTIR a ŠKVTIR starostlivosť o životné prostredie riadil najmä námestník Karel Nutil.

Na federálnej úrovni v troch „Čalfových vládach“ koordinácia starostlivosti o životné prostredie pripadla veterinárovi Františkovi Reichelovi (10.12.1989 - 6.4.1990) a Arminovi Delongovi (6.4.1990 - 27.6.1990).

Následne ústavný zákon č.296/1990 Zb. z 19.7.1990 zrušil zákon č.114/1983 Zb. o zriadení ŠKVTIR (čl.VIII) a zriadil FVŽP ako ústredný orgán štátnej správy ČSFR pre oblasť životného prostredia na čele s predsedom, ktorý riadi aj jeho aparát (čl.VI. ods.1-3). Zákom č. 297/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.194/1988 Zb. o pôsobnosti federálnych ústredných orgánov štátnej správy (§ 23 a §24) environmentálne kompetencie prešli tým dňom na FVŽP na čele s jeho predsedom Josefom Vavrouškom; v „Stráského federálnej vláde“ nahradeného stomatólogom Miroslavom Macekom (2.7.1992 - 29.10.1992).

Ukážkou obtiažnosti koordinácie starostlivosti o životné prostredie, rezortizmu, federalizmu a teoretizovania bola pätnásťročná príprava zákona o životnom prostredí, ktorá začala na pôde Ústavu štátu a práva ČSAV. Po prvej Konferencii OSN o životnom prostredí človeka (Stockholm 1971, kvôli solidarites NDR bez účasti ČSSR) a Helsinskej konferencii o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE, 1975), ktorá obsahovala aj tzv. piaty environmentálny kôš, uvedený ústav pristúpil k vypracovaniu **Návrhu právnych a politických zásad starostlivosti o životné prostredie**, ktoré predložil v júli 1979. Do týchto zásad zahrnul starostlivosť o les, kultúrne pamiatky, prírodu, pôdu, nerastné suroviny, ovzdušie, vodu, ale aj územné plánovanie, kvalitnú výstavbu (dnes

environmentálne bezpečnú a vhodnú výstavbu), hluk, vibrácie, ionizujúce žiarenie, nakladanie a hospodárenie s odpadom a podobne. Namiesto jedného mesiaca však trvalo 10 rokov, kým tento vcelku dobrý východiskový podklad dokázalo gestorské federálne ministerstvo dopracovať do **Návrhu zásad zákona o starostlivosti o životné prostredie**, ktorého 3.-4. verziu zverejnil v októbri 1988 a 28.4.1989 zverejnil prvý podpredseda vlády ČSSR a predseda ŠKV TIR Pavol Hrivnák; následne na konanie 16.6.1989 predložil jeho nástupca akademik Karel Juliš. Aparát FVŽP, namiesto využitia tohto dokumentu a taxatívneho členenia starostlivosti o životné prostredie nadväzne na platné zákony a zainteresované orgány štátnej správy, prevzal formulácie z aj tak záväznej **Listiny základných práv a slobôd**, ku ktorej tesne predtým ČSFR pristúpila ústavným zákonom č.23/1991 Zb. (sčasti prevzaté aj do Ústavy SR). Okolité „ekologické“ ustanovenia, zahrnuté do zákona bez ponúkanej odbornej a legislatívnej pomoci MŽP ČR, SKŽP a predsedu Českého zväzu ochrancov prírody Bedřicha Moldana, boli pre exekutívu a uplatnenie v praxi prevažne nevyužiteľné.

Inštitucionalizácia starostlivosti o životné prostredie na Slovensku po roku 1969

V republikách spočiatku koordináciu starostlivosti o životné prostredie prevzali **ministerstvá výstavby a techniky ČSR a SSR**. Na Slovensku zákonom SNR z 27.12.1968 č.207/1968 Zb. o zriadení ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy SSR. Za príslušné sektory starostlivosti o životné prostredie začali zodpovedať najmä novozriadené MLVH, MPV, MZ, MK, MVT a SGÚ.

Prvým vedúcim odboru životného prostredia na gestorskom MVT sa stal František Záriš. Za starostlivosť o životné prostredie politicky zodpovedali ministri - Milan Hladký (2.1.1969-3.10.1969), Štefan Šebesta (3.10.1969-9.7.1970), Juraj Buša (9.7.1970- 6.7.1976); potom krátko poverený podpredseda vlády J. Hanus. Od neho 15.9.1976 prevzal funkciu ministra bývalý tajomník ÚV KSS a člen Sekretariátu ÚVKSS Václav Vačok, ktorý po premene MVT 1.11.1983 na **Slovenskú komisiu pre vedecko-technický a investičný rozvoj** (SKVTIR) sa ako podpredseda vlády stal jej predsedom (do 20.4.1988). Po J. Hanusovi prevzal aj funkciu predsedu **Rady vlády SSR pre životné prostredie** (RVŽP). Podpredsedom SKVTIR a RVŽP sa stal Pavol Frolkovič.

Vznik **výboru SNR pre tvorbu a ochranu životného prostredia** a inštitucionalizáciu ústrednej i miestnej starostlivosti o životné prostredie v SR iniciovalo už 130 účastníkov seminára o životnom prostredí 3.-5.5.1967 v Jasnej. Na túto iniciatívu nadviazala 23-členná **Komisia pre tvorbu životného prostredia pri SAV** (zriadená 6.1.-29.6.1964 podľa uznesenia vlády ČSSR z 23.10.1963 č. 915), ktorá na rokovaní 3.12.1969 (za účasti zástupcov 6 ministerstiev), po vystúpeniach jej členov Emila Mazúra o krátkozrakej ekonomickosti a potreby integrovaného prístupu a Milana Ružičku o nezodpovednom trieštení síl a rezortníckom prístupe, navrhla uvedenú RVŽP vytvoriť. Túto iniciatívu, ochranu prírody a rozvoj starostlivosti o životné prostredie podporil predseda SNR Ondrej Klokoč slovami: „*Mám obavy, že ten ospevovaný obraz slovenskej prírody nám rýchlo mizne... Takto nesmieme ďalej pokračovať... Schválili sme dobré zákony, ale málo sme sa starali o ich uplatnenie v živote... Musíme vytvoriť také podmienky, aby príslušné rezorty nielen hlásali, ale aj zodpovedali za tieto úlohy.*“

Z vlády SSR sa pridali najmä J. Hanus a M. Válek. Prvý podpredseda vlády SSR uviedol: „*Analýzy stavu poškodenia jednotlivých zložiek životného prostredia preukázali nielen množstvá a rozloženie škodlivín, ale poukázali na kumulatívne účinky v príslušných priestoroch, a to je pri novom komplexnom pohľade na kvalitu životného prostredia rozhodujúce.*“

Minister kultúry M. Válek vyzval k „*upriamaniu pozornosti na potrebu účelnej a účinnej koordinácie všetkých činností, súvisiacich s tvorbou a ochranou životného prostredia, prísného uplatňovania právnych noriem a odbornú pomoc existujúcim orgánom štátnej správy pri riadení a rozhodovaní.*“

Výhrady uplatnil najmä minister vnútra ČSSR Jan Pelnař. Napriek tomu vláda SSR prijala **uznesenie č. 80/1970 o komplexnej ochrane prostredia** a na základe ďalšieho uznesenia č.132/1971 po apríli 1971 zriadila RVŽP ako svoj poradný a koordinačný orgán. Jej predsedami sa stali postupne Juraj Buša, J. Hanus, V. Vačok; v období 18.6.1986 - 20.4.1988 podpredseda vlády SSR Milan Rusňák a po vzniku Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR (MVŽP) od 20.4.1988 nový prvý

podpredseda vlády SSR Štefan Murín. Do funkcie tajomníkov RVŽP boli vymenovaní po sebe Alexander Hoschek, od 74. rokovania RVŽP 29.10.1987 Ivan Iliš a od vzniku MVŽP P. Frolkovič, ktorý za predsedov V. Vačoka a M. Rusňáka bol podpredsedom RVŽP a občas radu aj viedol. Túto funkciu zástupcu predsedu RVŽP prevzal 20.4.1988 jeho nadriadený - minister vnútra a životného prostredia Štefan Lazar.

Členmi RVŽP boli okrem zainteresovaných ministrov (neskôr ich námestníkov) a podpredsedov KNV/NVB aj zástupcovia vedeckej obce a mimovládnych organizácií, napríklad akademik Emil Mazúr, predseda Komisie SAV pre otázky životného prostredia a predseda SZOPK. Išlo tak o rešpektovaný poradný orgán vlády SSR, ktorý sa stal posudzovateľom aj *prvej Súhrnnej koncepcie starostlivosti o životné prostredie v SSR* (uzn. vlády SSR z 21.5.1974 č.150). Táto koncepcia v gescii MVT vychádzala z uznesenia vlády SSR č.45/1972 o problémoch životného prostredia a zhrňala len problematiku ovzdušia, vody, lesného a pôdneho fondu, pracovného prostredia, hluku a otrasov/vibrácií. Nahradila ju *druhá Súhrnná koncepcia s výhľadom do roku 2000* (uzn. vlády SSR z 31.3.1982 č.100) a *tretia takáto koncepcia* (uzn. vlády SSR z 22.11.1985 č.290). Keď konečne vláda ČSSR uznesením č.219/1988 schválila *Štátnu koncepciu tvorby a ochrany životného prostredia a racionálneho využívania prírodných zdrojov do roku 2000*, slovenskú tretiu nahradila formálne modifikovaná *štvrtá koncepcia* (uzn. vlády SSR 7.9.1988 č.209). V týchto koncepciách už nechýbala štátna ochrana prírody v pôsobnosti MK a ďalšie sektory. Neľahký proces tvorby a počiatkov realizácie environmentálnych koncepcií, koordinovaný P. Frolkovičom, viedol aj k riešeniu problémov 9 environmentálne zaťažených oblastí. RVŽP 11.3.1987 odporučila vláde SSR schváliť aj *prvú Koncepciu rozvoja štátnej ochrany prírody v SSR do roku 2005* (uznesenie vlády SSR č.113/1987), ktorá viedla k presunu kapacít z dlhoročného základného výskumu na operatívny manažment ohrozených častí prírody a krajiny s využitím vedeckých poznatkov SAV, vysokých škôl a múzeí; tiež k posilneniu organizácie a výkonu štátnej správy, uplatňovaniu právnych, ekonomických a výchovných nástrojov.

Vznik Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR

Skupinka zostavovateľov environmentálnych koncepcií, zložená zo zástupcov gestorských ministerstiev pod vedením P. Frolkoviča, začala po roku 1983 uvažovať o potrebe vzniku MŽP. Rozhovory k tejto téme boli dôverné a uskutočňované neformálne počas výjazdových zasadnutí RVŽP. Podľa politických pokynov a zákona č.50/1988 Zb. o zmenách v organizácii a pôsobnosti ministerstiev však od 20. 4. 1988 všetky snaženia viedli len k vzniku **Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR** (obdobne v ČSR). V SSR sa stal ministrom vnútra a životného prostredia 20.4.1988 vtedajší minister vnútra Š. Lazar. Do prvého environmentálneho ministerstva bol presunutý sekretariát RVŽP a úsek ochrany a tvorby životného prostredia podpredsedu SKVTIR P. Frolkoviča, ako tretieho námestníka ministra vnútra a životného prostredia s obmedzenou pôsobnosťou (dokonca z funkcie podpredsedu RVŽP ho preradili za jej tajomníka). Členovia skupiny najmä z MLVHDP, MPVŽ, MK, MZ, MVS sa s ním naďalej stretávali, no ostali robiť na uvedených ministerstvách. Niektorých však odvolali z funkcie a preradili na iné posty (mimo štátnu ochranu prírody aj autora tohto príspevku).

V roku 1989 sa situácia trochu skonsolidovala, avšak prísť s návrhom na vyčlenenie životného prostredia z rezortu vnútra ostalo nemysliteľné a po skúsenostiach aktérov riskantné. Okrem toho by sa to nezaobišlo bez unifikácie s českou stranou. Po Š. Lazarovi dočasne (ad interim) od 12.12.1989 do 11.1.1990 za životné prostredie zodpovedali predseda vlády SR Milan Čič a poverení podpredsedovia vlády SR Vladimír Ondruš a Alexander Varga. Od 11.1.1990 do prijatia zákona č.96/1990 Zb. ministrom vnútra a životného prostredia bol Vladimír Mečiar.

Vznik prvého samostatného ústredného orgánu starostlivosti o životné prostredie

Na vznik prvého samostatného ústredného orgánu štátnej správy pre životné prostredie nastala vhodná príležitosť až po 17.11.1989. Lídrami právnych a organizačných zmien sa stali podpredseda vlády SR V. Ondruš a P. Frolkovič. Ten v spolupráci so svojou koordinačnou skupinou vypracoval

Návrh na zriadenie ústredného orgánu štátnej správy SSR pre životné prostredie. Jeho súčasťou bol aj návrh zákona SNR, podľa ktorého sa mala zriadiť buď SKŽP alebo MŽP. Podľa dohody v skupine v oboch prípadoch tento mal prevziať vopred určené environmentálne kompetencie, príslušných zamestnancov a rozpočet z piatich ministerstiev SR (MVŽP, MLVHDP, MK, MVS, MPVŽ). K tomuto návrhu z 1.12.1989 č. MHS-407/1989 zvolal na 5.12.1989 P. Frolkovič na MVŽP poradu zainteresovaných námestníkov ministrov, z ktorých časť uplatnila zásadné pripomienky rezortov.

Kým súčinné MK vyjadrilo už v liste námestníčky Heleny Jurčišinovej z 5.12.1989 č.6524/1989-32 plnú podporu návrhu zriadenia SKŽP, MLVHDP vypracovalo iniciatívne vlastný *Návrh systému riadenia starostlivosti o životné prostredie SSR*, ktorý predložil minister Vladimír Margetin ako alternatívny materiál z 3.12.1989 č.2040/150 – 1989. V ňom síce pripustil vznik menšieho MŽP, no zároveň navrhol rozšíriť kompetencie RVŽP a vytvoriť pre ňu samostatný aparát. K nemu priložil v podstate nesúhlasné stanovisko k „Frolkovičovmu návrhu“ z MVŽP.

Do diania vstúpilo **Slovenské fórum ochrancov a tvorcov životného prostredia** (Ochranské fórum/Ekofórum), ktoré vzniklo 8.12.1989. Už na tomto zasadnutí a následne na druhom rokovaní 20.12.1989 žiadalo vytvoriť nadrezortný orgán štátnej správy pre životné prostredie v SR, ktorý by bol riadený priamo jedným z podpredsedov vlády SR. V súlade s návrhom „Frolkovičovej skupiny“ a so závermi medzirezortného rokovania odmietalo existenciu RVŽP a odporučilo realizáciu I. alternatívy - zriadenie SKŽP predovšetkým s riadiacou, koncepčnou, normotvornou a kontrolnou funkciou.

Na návrh jedného z členov Ekofórum odporučilo aj vytvorenie Slovenskej ekologickej inšpekcie a siete regionálnych orgánov pre životné prostredie, a to hneď po zrušení krajov a zavedení nového územno-správneho členenia SR.

Následne naformulované stanovisko Ekofóra signovali Gabriela Kaliská z MSPSOP, Mikuláš Huba za SZOPK a Pavel Šremer za Stranu zelených. Na jeho základe P. Frolkovič so zvyškom medzirezortnej skupiny upravil pôvodný variantný návrh a ten predložil 10.1.1990 na ďalšie konanie. Podľa neho sa mal zriadiť nadrezortný orgán, odlišný od českého MŽP, ktoré podľa návrhu MVŽP ČSR z 27.11.1989 vzniklo zákonom ČNR už 1.1.1990.

Do pôsobnosti SKŽP skupina navrhla začleniť URBION – štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania, SHMÚ, ÚŠOP, Správu TANAP bez lesohospodárskej časti, 3 inšpekcie zlúčené do Slovenskej inšpekcie životného prostredia (Slovenská poľnohospodárska a potravinárska inšpekcia neskôr bola z návrhu vypustená) a potenciálny Slovenský fond tvorby a ochrany životného prostredia (do jeho zriadenia Štátny fond vodného hospodárstva a Fond ochrany ovzdušia).

Podpredseda vlády V. Ondruš k takémuto finálnemu návrhu listom zo 17.1.1990 č.448/90 zvolal na 19.1.1990 na Úrad vlády SR rokovanie zástupcov zainteresovaných ministerstiev, organizácií a politických strán. Na tomto pamätnom rokovaní bola definitívne odsúhlasená potreba zriadenia SKŽP.

Kým MPVŽ sa úplne odmietlo pripojiť, porada odmietla do pôsobnosti SKŽP začleniť z ochrany prírody MK jaskyniarstvo, zoologické záhrady a príslušné špecializované múzeá. Prestalo sa uvažovať aj o delimitácii pamiatkovej starostlivosti.

Alternatívny „Margetinov návrh“ neuspel a prešiel návrh o zrušení už nadbytočnej RVŽP.

V zmysle záverov rokovania bol do 22.1.1990 dopracovaný súhrnný návrh, ku ktorému zaujalo stanovisko s pripomienkami Ekofórum 24.1.1990. Na dopracovanie kompromisného návrhu sa zišla „Frolkovičova skupina“ 30.1.1990 a po jeho schválení vládou SR ešte raz 7.3.1990. Pre ďalšie práce bola paralelne pri Úrade vlády SR zriadená aj Dočasná pracovná komisia pre ochranu prírody, ktorej vedúcou sa stala G. Kaliská. Táto komisia na prvom zasadnutí 7.2.1990 uplatnila stanovisko k upravenému „Frolkovičovmu návrhu“ z 22.1.1990; na druhom zasadnutí 13.2.1990 prijala návrh J. Klindu na ďalší postup nadväzujúci na výsledky rokovania „Frolkovičovej skupiny“ 30.1.1990. Na treťom zasadnutí 20.2.1990 komisia uložila J. Griešovi a J. Klindovi vypracovať návrh náplne činnosti SKŽP, ktorý prerokovala na zasadnutiach 27.2.1990 a podrobne 6.3.1990 s možnosťou ich využitia pri tvorbe štatútu a organizačného poriadku SKŽP. Medzitým vláda SR 28.2.1990 schválila uznesenie č. 102 k Návrhu zákona SNR o zriadení SKŽP (zrušilo aj RVŽP), na základe ktorého SNR s platnosťou i účinnosťou od **30.3.1990 schválila zákon SNR č.96/1990 Zb. o zriadení SKŽP** a o zmenách v pôsobnosti ministerstiev SR. Dotknuté boli už len 4 ministerstvá, v prvom rade MVŽP, z ktorého do

SKŽP prešli útvary tvorby a ochrany životného prostredia a koncepčných otázok nakladania s komunálnym odpadom s 12 zamestnancami (opäť vzniklo len Ministerstvo vnútra SR). Do SKŽP bol začlenené aj útvary územného plánovania a stavebného poriadku MVS so 14 zamestnancami a ochrany ovzdušia a štátnej správy ochrany akosti a množstva vôd a ich racionálneho využitia MLVHDP len s 11 zamestnancami (tzv. „veľkú vodu“ delimitovali až 1.5.2003 podľa zákona č.139/2003 Z. z.), z MK len oddelenie ochrany prírody, ktoré sa po likvidačných opatreniach v roku 1988 podarilo zvýšiť len na 3 systemizované miesta.

Do „druhého kola“ sa ponechal prechod pôsobnosti kompletne v odpadovom hospodárstve, ako aj v ochrane lesov a pôdy. MPVŽ a MZ sa teda už delimitácie netýkali. K tomu sa pridalo 10 zamestnancov z Úradu vlády SR. Od 1.7.1990 tak na SKŽP už pracovalo cca 50 ľudí. Celkove sa plánovalo, že SKŽP zamestná 227 odborných pracovníkov a 41 R– pracovníkov (aj pre správu zverenej budovy bývalého ÚV KSS), teda spolu 268 zamestnancov, z toho len 52 delimitovaných zo zainteresovaných ústredných orgánov. Tento plán sa ukázal ako nereálny, pričom situáciu sťažovala tiež skutočnosť, že na SKŽP sa zamestnali aj ľudia bez skúsenosti s prácou v štátnej správe a s predstavami o manažovaní vlastných projektov, riešení úloh základného výskumu a „politickom diskusnom klube“. Viacerí o starostlivosti o životné prostredie nemali patričné vedomosti, nechápali jej rozsah, význam a súvislosti, neraz okrem príslušnej profesie im chýbalo aj koncepčné myslenie, nerozumeli právu a legislatívu.

Keďže SKŽP dostala do pôsobnosti aj zabezpečenie jednotného informačného systému o životnom prostredí a plošný monitoring na území SR, niektorí sa chceli zamerať na túto problematiku, ale nie v koncepcnej, koordinačnej a legislatívnej polohe, ale priamej výkonnej.

Našťastie sa vytvorilo 12 čiastkových monitorovacích systémov (ČMS, neskôr zredukovaných na 10), podľa uznesenia vlády SR č.620 zo 7.9.1993 systémovo priradených do pôsobnosti príslušných odborných organizácií rezortov.

Po priatí lustračného zákona a z iných dôvodov už predtým mnohí z SKŽP odišli.

Rozpočet SKŽP sa odhadol na 15 003 000 Kčs, z toho 3 248 500 Kčs delimitovaných. Keďže len cez MK sa vynakladala na obnovu pamiatok ročne čiastka 1,2 mld. Kčs a na MLVHDP boli finančné objemy ešte oveľa vyššie, uvedená čiastka bola nepatrná. Rezorty ostali neústretné a vzdali sa len toho, čo nemohli odmietnuť. Niektoré nedelimitovali ani korunu, čo signalizovalo, že SKŽP bude musieť prekonať krízu „novorodenca“.

Pritom aparát FVŽP v Prahe absorboval značnú časť štátneho rozpočtu na environmentálne programy a projekty, o ktorých aj rozhodoval, čo vyvolávalo nevôľu u predstaviteľov republikových orgánov, priamo zodpovedných za výkon environmentálnej štátnej správy podľa zákonov v ich pôsobnosti. Po neakceptovaní viacerých nekonštruktívnych pripomienok federálnych ministerstiev a dosiahnutí kompromisu na osobitnom rokovaní s MLVHDP 7.5.1990 **prvý štatút SKŽP** aj s jej organizačnou štruktúrou schválila vláda SR 29.5.1990 na návrh V. Ondruša. Podľa neho sa jeho zástupcami stali traja podpredsedovia komisie (Kornélia Rišová, Ladislav Miklós a Jozef Smrek), ktorí mali riadiť tri zverené úseky aparátu SKŽP, členené na odbory.

Ďalší vylepšený štatút SKŽP nadobudol účinnosť 1.12.1991 a pretrval do vzniku MŽP. Jeho štatút z 25.11.1992 č.8 (dvakrát zmenený a rozvedený mnohými organizačnými poriadkami) nahradili postupne ďalšie z 31.3.1998 (schválený uznesením vlády SR č.246/1998), 1.4.1999 (ešte so systemizáciou 291 miest, z toho až 121 „obslužných“ mimo odborných sekcií), 18.4.2004 (schválený uznesením vlády SR č.773/2004) so snahou o posilnenie pozície vedúceho služobného úradu, 26.5.2011 (schválený uznesením vlády SR č.339/2011).

Prvým predsedom SKŽP sa stal V. Ondruš, ktorého na tomto poste v „prvej Mečiarovej vláde a v „Čarnogorského vláde“ vystriedal minister – predseda SKŽP Ivan Tirpák (27.6.1990-25.6.1992).

Dvadsaťčlenná SKŽP za celé obdobie svojej existencie zasadla len trikrát prevažne bez partnerských ministrov. Jej prvé zasadnutie sa uskutočnilo až 9.1.1991 (schválila rokovací poriadok), druhé 14.6.1991 a posledné 20.2.1992, na ktorom sa objavil jej spolutvorca P. Frolkovič, avšak v zastúpení ministra vnútra. Nový predseda – minister Jozef Zlocha už rokovanie komisie nezvolal, lebo vedel, že od 25.8.1992 SKŽP zanikne.

Zákon SNR č.96/1990 Zb. prvý raz spomenul aj **Slovenskú inšpekciu životného prostredia (SIŽP)**, ktorú ako orgán štátneho dozoru uviedol až **zákon SNR č.595/1990 Zb. o štátnej správe pre**

životné prostredie. V zmysle zákona č. 453/1992 Zb., ktorým zásadne zmenili kompetenčný zákon č.347/1990 Zb., dňom jeho platnosti 25.8.1992 SKŽP nahradilo MŽP, na čele s politickými nominantmi - ministrom, štátnym tajomníkom a vedúcim úradu. Do pôsobnosti MŽP vtedy prešli aj kompetencie zrušeného SGÚ. V dôvodovej správe sa zrušenie SKŽP zdôvodnilo týmito slovami: „Existujúca forma ústredného orgánu štátnej správy s kolektívnym vedením sa počas svojho pôsobenia neosvedčila“.

Celkovo počas 30 rokov za rezort starostlivosti o životné prostredie zodpovedalo s rôznou dĺžkou trvania 18 osôb z 10 politických strán/hnutí (traja opakovane) - členov 12 vlád SR (Vladimír Ondruš, Ivan Tirpák, Jozef Zlocha, Juraj Hraško, László Miklós, Jaroslav Izák, Ján Chrbet, Ján Mikolaj, Viliam Turský, Dušan Čaplovič, Jozef Medved', Vladimír Chovan, Zsolt Simon, József Nagy, Peter Žiga, László Sólymos, Árpád Érsek, Ján Budaj), z toho štyria aj vo funkcii podpredsedu vlády SR.

Niektorí envirorezort budovali, iní likvidovali. Napríklad, kým v roku 1993 J. Zlocha už zakrátko po nástupe zriadil Slovenskú agentúru životného prostredia (SAŽP), D. Čaplovič počas svojho pôsobenia v roku 2009 asi nevedomky v rámci rozvoja vedomostnej spoločnosti stihol zlikvidovať iba odbor vedy, výchovy a starostlivosti o životné prostredie MŽP.

Radu vlády SR pre trvalo udržateľný rozvoj (RVTUR), zriadenú uznesením vlády SR z 27.1.1999 č.978/1999 podľa návrhu, ktorý vypracovala pracovná skupina pod vedením J. Klindu a predložil L. Miklós, zrušila po 11 rokoch od 2.3.2011 nová vláda uznesením č.135/2011 bez uvedenia dôvodu.

Nepomohla ani skutočnosť, že stále bola v platnosti vládna **Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja**, schválená aj NRSR uznesením z 3.4.2002 č. 1989, ani márný apel Slovenského ochranárskeho snemu na jej obnovu.

Na 14 hlavných cieľov jediného **Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja v SR na roky 2005-2010** (schváleného uznesením vlády SR z 13.7.2005 č.574) sa akosi zabudlo už predtým. Napriek snaženiu menovaných chýbala politická vôľa a zodpovednosť prominentov na schválenie obsiahleho, progresívneho, konkrétneho, transparentného a so všetkými pripomienkujúcimi a zainteresovanými dohodnutého **Návrhu III. Environmentálneho akčného programu (NEAP III)**, schválený operatívnou poradou ministra 18.9.2003 a stiahnutý z programu vlády SR v januári 2004; EÚ už VII. EAP).

Na základe demagógie a spiatočnictva skončili aj dohodnuté návrhy na vyhlásenie NP Chočské vrchy a zo samospráv Banskobystrického kraja iniciovanej a podporovanej CHKO Krupinská planina.

Tiež **návrh zákona o krajinnom plánovaní** (neskôr o krajine), a to napriek tomu, že SR pristúpilo k Európskemu dohovoru o krajine (Florenca, 2000). Pritom rozsiahla a zásadná novela onedlho neopodstatnene presunutého zákona č.50/1976 Zb. **zákonom č.237/2000 Z. z. výrazne upravila jeho orientáciu na starostlivosť o krajinu a na environmentálnu bezpečnosť a vhodnosť stavieb** (L. Miklós, J. Klinda a kol.). Okrem iného rozšírila pôsobnosť SIŽP o **stavebnú inšpekciu** a prvý raz upravila napríklad pojmy **krajina, chránené časti krajiny, zeleň, krajinno-ekologický plán, štruktúra krajiny a jej prvky, priestorové usporiadanie a vymedzenie územia** a v tej súvislosti aj **územný rozvoj**.

Ministrov životného prostredia od roku 1992 zastupovalo 21 štátnych tajomníkov- Ľubomíra Zimanová, Ján Smolen, Ján Príslupský, Jozef Žec, Zdenka Tóthová, Peter Stanko, Jaroslav Jaduš, Dušan Muňko, Miloslav Šebek, Ján Slabý, Vladimír Palša, Gabriel Csicsai, Martin Ružinský, Branislav Cimerman, Vojtech Ferencz, Ján Ilavský, Norbert Kurilla, Boris Susko, Juraj Smatana, Michal Kiča.

Ďalší zodpovední politickí nominanti, významne ovplyvňujúci systém, podmienky a prácu v starostlivosti o životné prostredie, obsadzovali post vedúceho úradu/vedúceho služobného úradu, prednádávanom premenovaný na generálneho tajomníka služobného úradu. Celkove ide o 14 osôb (Ladislav Slobodník, Magdaléna Vodzinská, Tamás Dömény, Ján Zareczký, Mária Flimelová, Štefan Mazurek, Róbert Danko, Vladimír Buzalka, Vladimír Pavelka, Zdena Marčeková, Patrícia Hradilová, Viktor Lehotzky, Ľubomíra Kubišová, Dáša Turbová).

Počiatočná štruktúra MŽP už pozostávala z novovytvorených sekcií, upravených odborov a oddelení, v ktorých sa odborníci, resp. osoby vo vedúcich funkciách mohli meniť zo dňa na deň bez udania dôvodu. Jej tri varianty (jeden ešte aj s kompetenciami v ochrane lesa a pôdy) vypracovali L. Miklós a J. Klinda už koncom I. polroku 1992.

Po svojom nástupe minister – predseda SKŽP J. Zlocha zriadil 1.7.1992 sedemčlennú pracovnú skupinu pre vznik a štruktúru MŽP, ktorej nedostatočný návrh prerokovalo jeho vedenie 23.7.1992. Na vypracovanie ďalšieho určil novú skupinu odborníkov pre štátnu správu (Imrich Bednár, Viera Husková, J. Klinda, Ľ. Zimanová) pod dozorom Jozefa Löfflera. Jej návrh schválil. V modifikovanej podobe, ktorá vyplynula z prístupu do EÚ a rozšírenia kompetencií podľa nových zákonov, táto štruktúra pretrvala do súčasnosti; od roku 2006 s doplnením o druhého štátneho tajomníka. Bola však poznačená nárastom byrokracie, formalizmu, timokratických tendencií, kauzami, úpadkom v systéme práce, nekontrolovaním plnenia úloh, poklesom intelektuálneho potenciálu pri náraste (ne)pomocného personálu. Po roku 2011 došlo k čiastočnej náprave jej negatívnych zmien z niekoľkoročného úpadkového obdobia, najmä v rokoch 2008-2010, ktorého vyvrcholením bolo v zmysle uznesenia vlády SR zo 14.1.2010 č.54 neuvážené zrušenie MŽP a novelizáciou zákona č.575/2001 Z. z. „hororovým“ zákonom z 20.1.2010 č.37/2010 Z. z. jeho začlenenie od 1.7.2010 do **Ministerstva pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja SR** (MPŽPRR).

Podľa vyjadrenia exministra L. Miklósa z 21.1.2010 pre TASR „vzniká z administratívno-výkonného hľadiska absolútne neprípustný štátnosprávny mamut, pričom nebola využitá príležitosť presunu starostlivosti o lesy pod MŽPSR“.

Tesne pred vznikom „tohto mamuta“ minister V. Chovan rozhodnutím zo 16.6.2010 č.2161/2010-250 s účinnosťou od 1.7.2010 schválil jeho štruktúru, ku ktorej následne rozhodnutím z 8.7.2010 pridal systemizáciu až na 1136 miest. Jeho nástupca v novej vláde, Zsolt Simon, z dôvodu obvykle nekonkretizovanej „racionalizácie a optimalizácie“ ju upravil už rozhodnutím 19.8.2010 č.27/2010-440. Okrem 12 sekcií s 36 odbormi (členenými na 21 oddelení) a s tromi samostatnými oddeleniami, obsahovala ešte 9 samostatných odborov a 2 samostatné oddelenia. Osobitné postavenie mali minister, dvaja štátni tajomníci, 1 vedúci služobného úradu, ich sekretariáty, útvar splnomocnenca vlády SR pre výstavbu a prevádzku SVD Gabčíkovo-Nagymaros a Agentúra na podporu regionálneho rozvoja s 5 odbormi, členenými na 17 oddelení. V rámci kolosu 46 právnických osôb v riadení MPŽPRR sa chvíľu „pod jednou strechou“ ocitli 3 celoslovenské odvetvové múzea, ŠOPSR - Správa TANAP a Štátne lesy TANAP, ZOO Bojnice a Plemenárske služby SR, Národný žrebčinec Topoľčianky a Závodisko v Bratislave, SIŽP a Plemenárska inšpekcia SR, Inštitút vzdelávania veterinárnych lekárov v Košiciach a sieť stredísk environmentálnej výchovy SAŽP. Z nej ako prvé zrušili a využili iným spôsobom pre poľnohospodárstvo a poľovníctvo v okolí Padaroviec v okrese Rimavská Sobota zo štátnych prostriedkov vybudované a prosperujúce jediné európske certifikované Stredisko environmentálnej výchovy SAŽP na neďalekom Teplom Vrchu. Postupne takto zlikvidovali aj špecializované environmentálne odborné vývojové centrá SAŽP v Trnave, Prešove, Košiciach, Bratislave, Banskej Bystrici a Žiline.

MŽP (obnovené zákonom zo 7.9.2010 č.372/2010 Z. z. od 1.11.2010) a jeho rezortné inštitúcie nesú dôsledky takýchto a podobných činov dodnes, pričom majú značný negatívny dopad aj na zabezpečovanie rozvoja samotnej starostlivosti o životné prostredie a environmentálnej výchovy.

Záver

Stále platí nadčasové vyjadrenie básnika a odporcu dogmatizmu M. Válka (1927-1991): „Možno nebudeme všetci vinní. Ale všetci budeme zodpovední.“

Minulosť, dnešok i perspektíva starostlivosti o životné prostredie a jeho ohrozenie a poškodzovanie na Slovensku, v európskom až globálnom meradle, to potvrdzujú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Hanus. J. - Hladký, M. - Janečko, E. - Maňák, V. - Ružička, M. : Životné prostredie inštitucionálne. Životné prostredie 3/1969, s.149 – 153.

- Redakcia: Zabezpečenie tvorby a ochrany životného prostredia v ČSSR 1-4. Životné prostredie 3/1969 s.154-159, 4/1969 s.209-212, 5/1969 s.264-266, 6/1969 s.327-328.
- Ružička, M. : Zabezpečenie tvorby a ochrany životného prostredia v ČSSR. Životné prostredie 1/1970, s.45-47.
- Klinda, J.: Environmentalistika a právo I.- II. Bratislava, MŽPSR, 1998 - 1999, 1198 s. a 1248 s.
- Klinda, J. a kol.: Príručka environmentalistu. Bratislava, MŽPSR, 2002, 270 s.

ADRESA AUTORA

RNDr. Jozef Klinda

Envirokabinet Halič, Halič, Slovenská republika

e-mail: jozef.klinda@gmail.com

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.